

ביקורת ופרשנות: כתב-עת בין-תחומי לחקר ספרות ותרבות – גיליון 46:

ספרות ילדים ונוער: פואטיקה, לשון, היסטוריה, אתיקה.

עריכה: ד"ר ורד טוהר ופרופ' תמר וולף-מונזון.

מבין שנים-עשר המאמרים המכונסים בו ממוקדים חמישה ביצירתן של נשים:

נעמה הראל בוחנת במאמרה סיפור מוקדם של דבורה בארון בשם "הרחמניה" שראה אור בשבועון העברי לבני הנעורים "החיים והטבע" בשנת 1905, בהיותה בת שמונה-עשרה בלבד. הראל קוראת את הסיפור כיצירה שמבשרת מגמות חברתיות ומגדריות חתרניות, אשר ילכו ויבשילו הבשלה ביצירותיה המאוחרות והקנוניות של בארון. החיבור שנוצר בסיפור בין הילדה לבין כלב הרחוב הוא חיבור אשר סותר במהותו ייצוגים ספרותיים בני התקופה הן של נשים והן של כלבים.

שי רודין עורך מיפוי רחב של ביוגרפיות המיועדות לילדים ולנוער ומזהה שני גלים מרכזיים המאפיינים את הז'אנר בספרות הילדים והנוער הישראלית. זאת תוך התמקדות ביצירתן של שלוש סופרות מרכזיות בז'אנר הביוגרפי לילדים: גלילה רון-פדר-עמית, דבורה עומר ותמר ורטה-זהבי. בגל הראשון, המוקדם יותר, מוקדשות ביוגרפיות לאישים יהודים שתרומתם המרכזית היא בעיצובו של הרעיון הציוני ובתקומת עם ישראל בארצו. גל זה מתחיל בשנות השישים של המאה העשרים. במסגרת הגל השני, המאוחר יותר, הוקדשו ביוגרפיות גם לאישים הקשורים לפוליטיקה וליצירה הכלל-עולמית: במדע ובאמנות, בקידום זכויות אדם ואזרח ובהנחלתו לילדים של השיח הפמיניסטי והפוסט-קולוניאלי. למן תחילת שנות האלפיים הוא מזהה ששתי המגמות פועלות במקביל זו לזו. יחד עם זאת, הוא מזהה גם חוסרים, דוגמת ביוגרפיות של אישים מזרחיים. הביוגרפיה מצטיירת אפוא כז'אנר המשקף תפיסות פוליטיות וערכיות.

יוסף פונד מציג סקירה דיאכרונית של תכני גיליונות השבועון לילדים "המודיע הצעיר" של "אגודת ישראל", ובוחן אותם משנות החמישים ועד שנות התשעים של המאה העשרים כמצע לצמיחתה של ספרות ילדים חרדית. המאמר סוקר קרוב ל-1400 יצירות, רובן ככולן מגויסות לצרכי חינוך והן נוטות לאידיאליזציה של החברה החרדית בכלל וילדות בחברה החרדית בפרט. פונד גילה שמערכת "המודיע הצעיר" בגלגולה המאוחר יותר, משנות השמונים ואילך, אוישה בצעירות, רובן מזרות, ללא ניסיון עיתונאי או ספרותי קודם – כולן פעלו תחת שמות עט או בעילום שם. בין הכותבות: חוה רוזנברג, שתפקדה גם כעורכת ראשית, לאה סוכות, יהודית שרייבר, אביגיל שקוביצקי (אפשטיין), נעמי רוזנשטיין ואחרות.

עינת ברעם-אשל בוחנת את ההנחה הרווחת במחקר, כי ספרות הילדים של יהודה אטלס ובני דורו מבקשת להתנתק מהפואטיקה שמייצגת מרים ילן שטקליס. על אף הבדלי הדורות, המאמר דן ביסוד ה'המשך' הקושר בין יצירתם השירית של השניים. ברעם-אשל קוראת את מפת ספרות הילדים לא כמפה של מהפיכה אלא כמפה של שינוי ההדרגתי שחל בה מאז תקופת היישוב ועד לזמננו, מתפיסת ילדים כאובייקטים (לחינוך ולהטמעת ערכים לאומיים) לתפיסתם כסובייקטים (פרטים בעלי תודעה עצמית ועולם פנימי עשיר שניתן לקיים עמם דיאלוג, ללמדם ובה בעת ללמוד מהם). הן ילן-שטקליס הן אטלס היו שותפים לתהליך זה ותרמו לו בערעור מבנה הכוח הבין-דורי המאפיין את ספרות הילדים ובפריצתם את סדרי השיח האופייניים לשירת הילדים העברית, כל אחד מהם בהתאם לנורמות של תקופתו.

במאמר מונוגרפי וביבליוגרפי מסכמת **ורד טוהר** את מפעל החיים הרב-תחומי של נורית יובל - מאירת, סופרת, עורכת, מתרגמת ומעבדת לילדים. נורית יובל, ילידת 1940, דור שמיני בארץ ישראל מצד אמה, הקדישה את חייה לתרבות הילד בישראל. איוריה המרשימים מעטרים את עטיפת החוברת ונכללו אף בחוברת עצמה.